

Душан Ј. Мартиновић: 160 ГОДИНА ДРЖАВНЕ (НАЦИОНАЛНЕ) БИБЛИОТЕКЕ ЦРНЕ ГОРЕ ПОДГОРИЦА 2002.

У издању Црногорске академије наука и умјетности објављена је опсежна студија академика Душана Ј. Мартиновића *160 година државне (националне) библиотеке Црне Горе (1838-1998)*. Саставни дио ове монографије је и њен други дио *Библиографија библиотечких радника Централне народне библиотеке "Ђурђе Црнојевић" - Цетиње*. Суштинска питања развоја државне библиотеке садржи *Резиме*, објављен и на руском и на енглеском језику. На крају књиге су *Рејсџар личних имена* и *Рејсџар географских назива* (саставила Марина Мартиновић).

Двијема књигама, обима 732 странице, обиљежен је значајни датум у културној историји Црне Горе, оснивање државне библиотеке на Цетињу 1838. године, познате под именом Његошева библиотека.

Монографија Душана Ј. Мартиновића је свједочанство како је у Црној Гори превазиђена запостављеност библиологије и сродних научних дисциплина, о чему је ријеч на почетку Предговора. Мноштво података указује на допринос који су томе дали библиотечки радници државне библиотеке, међу којима прво мјесто припада аутору књиге. Међу

30 дјела, уз неколико стотина прилога објављених у периодичним публикацијама знатан број припадају библиологији и сродним научним дисциплинама. У непосредној тематској сродности са књигом о којој је ријеч су и двије студије истог аутора: *Цетињска читалица (1868-1915, 1928-1940) - Градска библиотека "Његош" (1945-1988)*, и *Црна Гора у Гутенберговој галаксији*. Да је припремање јубиларног издања доспјело у праве руке показује и сазнање које је аутор стицао вршећи најодговорније дужности из домена дјелатности Централне народне библиотеке "Ђурђе Црнојевић" - као дугогодишњи директор, главни и одговорни уредник *Црногорске библиографије 1494-1994*, као и главни и одговорни уредник часописа *Библиографски вјесник*.

Душан Мартиновић је први научни радник који је оснивање државне библиотеке везао за 1838. годину. И у ранијим радовима он је указао на научно засноване критеријуме према којима је Његошева библиотека вршила двије битне функције државних библиотека: располагала је књигама из разних области знања и вршила дистрибутивну фун-

кцију. Тиме су превазиђена нека ранија мишљења према којима је тај датум везиван за Библиотеку Цетињског манастира или за Црнојевића штампариију.

Развој Централне библиотечке установе приказан је у оквиру укупног библиотекарства у Црној Гори. Од шест поглавља у књизи историји државне библиотеке претходе два: *Почеци и развој библиотекарства у Црној Гори* и *Библиотека Цетињској манастира*. Прво поглавље представља историјски преглед библиотекарства на данашњој територији Црне Горе. У њему су посебно приказане све библиотеке: приватне, дворске, манастирске, народне, школске (основношколске и средњошколске), високошколске, специјалне и Библиотека Црногорске академије наука и умјетности.

У посебном поглављу *Библиотека Цетињској манастира* исцрпно је описан књижни фонд, рукописне и штампане књиге, састав који се знатно разликује од Његошеве библиотеке и због тога што је Његош њен свјетовни дио пренио у Биљарду, чиме је повучена разлика између манастирске и државне библиотеке.

У ширем оквиру библиотечке дјелатности приказана је историја средишње установе у четири временска периода: 1838-1893; 1893-1916; 1926-1946. и 1946-1998. За ту историју исцрпно су коришћени сви извори: архивска грађа, прилози објављени у штампи, научни радови. Архивска грађа као главни извор била је обимна и сређена за период од 1946. до 1998, али оскудна из 19 и са почетка 20. вијека зато што је аустријски окупатор архиву Државне библиотеке уништио спаљивањем

Зетског дома на Цетињу, гдје је она чувана. И то је имало утицаја на обима појединих дјелова у књизи. Два поглавља: *Од Његошеве до Државне библиотеке (1838-1893)* и *Обнављање и развој Државне библиотеке Црне Горе (1893-1916)* заузимају простор од тридесетак страница, а поглавље *Централна народна библиотека Црне Горе (1946-1998)* простор од преко 280 страница. На тако велике разлике више од тога утицала је развијеност дјелатности централне библиотечке установе и околности у којима је она радила.

Централна библиотека, током полувјековног рада, према ријечима аутора "представљала је општекултурну депозитну, матичну и научну установу Републике". Тако широку дјелатност није ни приближно могла имати централна библиотека прије 1946. године. Врло су оскудни подаци и о њеном континуитету у 19. стољећу. Дисконтинуитет је трајао десет година, од 1916. до 1926. године, да би затим ту дјелатност вршила током двадесет година (1926-1946) Библиотека Државног музеја на Цетињу, која је, према аутору "имала улогу депозитне и научне централне библиотеке за Црну Гору". Аутор је с пажњом и разумијевањем пратио сва дешавања везана за ту установу, а посебно повећање књижног фонда, и законско регулисање библиотекарске проблематике, као напредак у културном животу средине. Шире су приказани напори које су крајем 19. и почетком 20. вијека чинили у оскудним материјално-финансијским условима, библиотекарски: Филип Ј. Ковачевић, Мирко Мијушковић, Перо Богдановић, Сре-

тен Вукосављевић, др Никола Шкерковић, др Франко Кулишић, а у међуратном периоду Душан Д. Вуксан и Ристо Ј. Драгићевић.

Аутор је успио да Централну народну библиотеку представи као развијену установу – општекултурну, депозитну, матичну и научну. Све њене основне дјелатности приказане су равномјерно, детаљно, прегледно и документовано, са указивањем на бројне препреке и тешкоће, али и на резултате. О томе како је то рјешавано нека послуже два карактеристична податка о библиотечком кадру, који је од почетка њеног рада сматран као предуслов свих њених функција. Библиотека је 1949. године имала 12 радника "приучених средњошколаца, неквалификованих књиговезаца и помоћно техничког особља" да би у јубиларној, 1998. години њен кадровски састав чинило 75 запослених од којих је 45 библиотечко особље. Између тих података је мноштво других како је у међувремену, током четири деценије, то питање рјешавано споро, уз отпоре и неразумијевања, па и надлежних републичких органа. Огромне тешкоће пратиле су и рјешавање простора, све до адаптације старог (бивше Италијанске легације) и изградње новог библиотечког комплекса 1982. године. Детаљно су описане све активности у стварању и обогаћивању књижног фонда, наведени су подаци о откупу, о дародавцима, легатима. Статистички су показани ефекти обавезног примјерка у ширењу књижног фонда, који је у јубиларној години, умјесто неколике хиљаде приликом оснивања, нарастао на преко милион и по примјерака.

Знатан простор у књизи посвећен је руководећем кадру, посебно директорима. На почетку појединих одјељака су био-библиографски подаци о директору са истицањем његових иницијатива и рјешења у дјелатности установе. То је разумљиво када се зна да су на челу установе били културни прегаоци, научни и књижевни ствараоци. од 1946. до 1988. године ту дужност су вршили Андрија Копривица, Јанко Ђоновић, Ратко Ђуровић, др Нико С. Мартиновић, др Драгоје Живковић, др Душан Ј. Мартиновић и Чедомир Драшковић. Директори су указивали на перспективу развоја установе, на нове програме, што се посебно односи на оне који су најдуже били на челу установе. То се посебно односи на покретање научног рада и оснивање матичне службе.

У развијању научног рада у књизи је посебно наглашена улога др Нике Симова Мартиновића, зато што се залагао да окупа научне раднике "који се баве библиологијом, библиографијом, библиотекарством и историјом књиге, да остварени резултати у овој грани науке и Библиотеку подигне на степен општенаучне установе како ју је и закон третирао". Уз податке о општем препороду који је Библиотека постигла у периоду 1976-1998. године, у вријеме када су дужности директора вршили др Душан Мартиновић и Чедо Драшковић речено је то "по резултатима научноистраживачког рада и издавачке продукције постала позната и призната установа, свакако, једна од најпознатијих међу југословенским националкама". Да је и та оцјена реална показују подаци у одјељку *Нарачки рад и издавачка дјелатност*.

Иако због формалних разлога није регистрована као научна јединица, Библиотека је била организатор неколико научних скупова, домаћих и страних, носилац научних пројеката, међу којима је мултидисциплинарни пројекат *Црногорска библиографија 1494-1994. године*, едисија у четири тома, у којој је објављено 27 књига енциклопедијског формата. Издавачку дјелатност представља осам зборника радова с научних скупова, десет персоналних библиографија, петнаест фототипских и факсимилних издања, редовно излажење часописа *Библиографски вјесник*.

Сасвим је разумљива ауторова тежња да у јубиларном издању уз резултате колектива представи и удио појединаца у њиховом остваривању. То је видљиво испољено у његовој одлуци да прикаже "учинак појединаца у тим веома важним сегментима дјеловања Библиотеке", како о томе каже аутор у уводу књиге *Библиографија библиотечких радника Централне народне библиотеке "Ђурђе Црнојевић"* у којој су библиографски обрађени сви радови запослених, посебна издања, часописи и новински прилози настали током њиховог рада у Библиотеци. Аутор је то схватио "и као извјесно одужење за њихова прегнућа јер су писали на разне стручне и научне теме иако им то, у већини случајева, није била радна обавеза". На тај начин представљени су радови 33 аутора међу којима 13 њих имају и посебна издања (Олга-Цана Вукмировић, Чедомир Драшковић, Ратко Ђуровић, Василије Јововић, Петар Кривокапић, Мирослав Лукећић, Душан Ј. Мартиновић, Нико С. Мартиновић, Вукашин Перовић, Ви-

дак Рајковић, Драгица Шуковић-Војиновић) а петорица су објавили преко 100 часописних и новинских прилога (Чедомир Драшковић, Новак Јовановић, Петар Кривокапић, Душан Ј. Мартиновић, Нико С. Мартиновић).

О културној и научној мисији Централне народне библиотеке "Ђурђе Црнојевић" свједоче и признања које су јој додјелиле институције и асоцијације из Црне Горе и изван ње, међу којима је Плакета Одбора за обиљежавање 500 година прве ћириличке штампане књиге на Словенском Југу за успјешну сарадњу и допринос раду Одбора.

Текст монографије прожима оптимизам аутора у тежњи да установи, чијем развоју је дао огроман допринос, представи у правом свијетлу, без свечарског тона. У таквом усмјерењу није ни било већих пропуста, још мање промашаја, ако се изузме прекид рада на отварању Музеја књиге, што је и аутору остало недовољно познато. Зато је и овај његов закључни став, на крају *Резимеа* сасвим логичан.

"Централна народна библиотека Црне Горе "Ђурђе Црнојевић" на Цетињу улазећи у трећи миленијум има све неопходне услове - просторно-материјалне и кадровске претпоставке, да настави свој успјешан тренд из последњих двију деценија двадесетог вијека и да ухвати корак са библиотечким кретањима код нас и у свијету."

Иако свечаност поводом 160-те годишњице државне библиотеке није одржана, књигом академика Мартиновића достојно је обиљежен тај јубилеј.

Рагивоје Шуковић